

Odvrátená strana Zeme

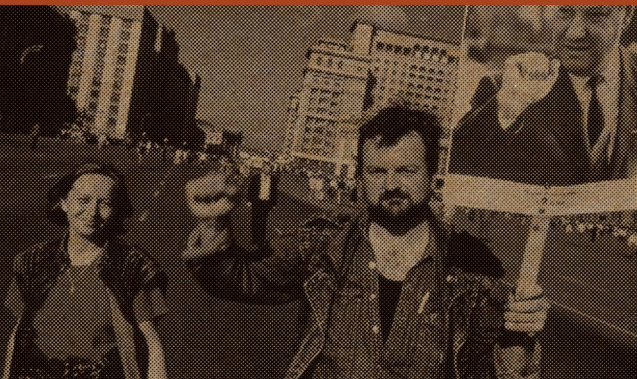
Krátke dejiny
ruskej demokracie

Michail Zygar

absynt
prekliati/reportéri

Preložil
Samuel Marec

„Ale každé navždy
sa musí raz skončiť.“

absynt

Michail Zygar: Odvrátená strana Zeme

Krátke dejiny ruskej demokracie

Preložil Samuel Marec

Sovietsky zväz

1961 – 1991

Verchojansk

POLOSTROV
KAMČATKA

OSTROV
SACHALIN

S

S

R

Z S S R

ABCHÁZSKO

Privolnoje

Stavropol

Suchumi

Piatigorsk

JUŽNÉ OSETSKO

GRUZÍNSKÁ
SSR

Groznyj

CEČENSKO-INGUŠSKO

Cchinvali

TURCKO

Tbilisi

Spitak

Jerevan

ARMÉNSKÁ SSR

Nachičevan

AZERBAJDŽÁNSKÁ SSR

Stepanakert

Sumgait

NÁHORNÝ
KARABACH

Baku

Vladivostok

Č Í N A

Copyright © 2025 by Mikhail Zygar.

This edition is published by arrangement with Peters,
Fraser & Dunlop Ltd through Andrew Nurnberg
Associates Prague s. r. o.

Translation © Samuel Marec

Design & Layout © Pavlína S. Morháčová

Cover Photo: Peter Turnley / Getty Images

ISBN 978-80-8203-707-7

Úvod

1

Kto vyhral studenú vojnu?

Celý život som si myslel, že odpoveď poznám: Ľudia, ktorí verili. Verili v demokraciu.

V tom čase som žil v Sovietskom zväze a videl som to zvnútra – väčšina sovietskych občanov už v nič neverila. Stratili vieru v ideály komunizmu. A predsa sa medzi nimi našli aj takí, ktorí skutočne verili, že demokracia je možná – dokonca aj v Sovietskom zväze. Bojovali za ňu v presvedčení, že ich boj a obete nie sú márne.

Teraz, o tri desaťročia neskôr, si tú istú otázku kladiem znova. V súčasnosti často počujem inú teóriu: že Spojené štáty sa nakoniec zrútia rovnako ako Sovietsky zväz – pretože ľudia stratili vieru v „americké náboženstvo“ liberálnej demokracie.

Sovietsky zväz padol, keď vyprchala viera v komunizmus. Štátu už chýbali peniaze aj sila na ďalšie šírenie svojej ideológie – či už do hláv svojich vlastných detí, alebo ľudí po celom svete.

Začalo sa to isté diať aj s liberálnou demokraciou? Nahradila ju nová ideológia – tentoraz pochádzajúca z Ruska – cynizmus?

Pred tridsiatimi rokmi mnohí Rusi stratili vieru vo všetko a dospeli k záveru, že najjednoduchším riešením je neveriť v nič. Ak na ničom nezáleží, všetko je dovolené a nič nie je naozaj strašidelné.

Ruskí cynici radi naznačujú, že Spojené štáty sú odsúdené na rovnaký osud ako Sovietsky zväz, pretože aj mnohých Američanov – a najmä ich nových vodcov – podľa všetkého viac priťahuje pragmatický cynizmus než liberálna demokracia.

Táto kniha je o páde impéria, ktoré stratilo svoje hodnoty. A o tých, ktorí stále veria v demokraciu a bojujú za zmenu sveta.

Udalosti opísané v tejto knihe odzrkadľujú mnohé z toho, čo sa teraz deje v Spojených štátoch a po celom svete – len v opačnom garde.

A tak sa opäť pýtam: *Kto vlastne vyhral studenú vojnu?*

2

Rozpad Sovietskeho zväzu bol pravdepodobne prvou veľkou udalosťou v mojom živote. Mal obrovský vplyv na to, kým som sa stal.

Bol som sovietskym dieťaťom. Sovietsky zväz so svojou kultúrou a mytológiou predstavoval celý môj vesmír. Keď sa začala perestrojka, mal som štyri roky, a keď sa Sovietsky zväz rozpadol, mal som desať. Verím, že počas tých rokov som sa naučil, ako funguje svet a akí sú ľudia v skutočnosti.

Rozpad ZSSR pre mňa nebol bolestivým zážitkom – ale veľmi citlivo som vnímal všetky zmeny, ktorými moja krajina prechádzala.

„Moja krajina je najkrajšia, lebo je moja.“ Presne to si myslia mnohé deti po celom svete. No musia sa ľudia

s pribúdajúcim vekom tohto presvedčenia vzdáť? Celý život som pozoroval ľudí, ktorí sa odmietajú zmieriť s iným názorom – tých, ktorí bojujú za právo vyhlásiť svoju krajinu za najväčšiu zo všetkých.

Zbaviť sa tohto mýtu bolo však pre mňa jednoduché. Už ako dieťa som totiž počúval presný opak: že moja krajina je tá najhoršia, že je stelesnením zla. Najprv ma prekvapilo zistenie, že na tejto planéte žije množstvo ľudí, ktorí sú presvedčení o tom, že to ja žijem na temnej strane Zeme, zatiaľ čo oni žijú na tej svetlej. Už samotné toto uvedomenie mi stačilo na to, aby som pochopil, aké nesprávne boli oba tieto mýty.

Je to zvláštne, ale moje hodnoty sa od šiestich rokov príliš nezmenili. Stále som presvedčený, že neexistujú veľké ani menšie národy, žiadne krajiny svetla či temnoty. Nič nie je bezchybné a čisté len preto, že je to vaše.

Už ako dieťa som chápal, že veci sú omnoho zložitejšie. Že ľudstvo nie je rozdelené len na dve polovice, z ktorých jedna sa považuje za dobrú a druhá za zlú. Je rozdelené na nespočetné množstvo malých častí. A v rámci každej z týchto spoločností je počet mýtov a ilúzií neobmedzený.

Niektorí ľudia sú úprimne presvedčení, že určité národy sú nadradené ostatným. Iní si myslia, že národy majú predurčené osudy alebo dokonca odlišné národné charaktery.

Mal som šesť rokov, keď mi v škole tvrdili, že ruský národ povedie celý svet k svetlej budúcnosti a komunizmu – pretože to povedal Lenin. Keď som mal desať, počul som aj to, že ruský národ je „národom, ktorý nesie Boha“, ako kedysi napísal Dostojevskij.

Ale nepovažuje sa azda každý národ za výnimočný, vyvolený a nadradený ostatným? spýtal som sa sám seba.

Obklopovali ma Arméni a Azerbajdžanci – niektorí sa navzájom nenávideli, iní sa, naopak, milovali. Boli tam Rusi a Židia. Ukrajinci. Litovčania. Ako desaťročný som ešte nestretol ani jediného Američana alebo Číňana – no tušil som, že aj oni sú presvedčení, že sú najlepší.

Už ako desaťročný som prišiel na to, že všetky národné stereotypy sú nezmysel.

Zároveň som čítal knihy, v ktorých sa tvrdilo, že Rusko je krajina, ktorá má celému svetu ukázať, ako sa nemá žiť – ako napísal v 19. storočí ruský filozof Piotr Čaadajev. V novinách som sa tiež dočítal, že Rusi sú vraj národom otrokov predurčeným na to, aby slúžil cárovi, a odsúdeným na život pod nadvládou diktatúry.

Ak má každý národ svoj vlastný osud a predispozíciu buď na slobodu, alebo na tyraniu, tak ako to potom je s Kórejčanmi? pýtal som sa ako desaťročný. Je to naozaj tak, že Severokórejčania milujú diktatúru, zatiaľ čo Juhokórejčania milujú demokraciu? Rozdelil ich pozdĺž 38. rovnobežky Boh? Nie, urobili to ľudia. Ale najdôležitejšie poznanie pre mňa ako dieťa spočívalo v tomto: o všetkom rozhoduje otázka „Aký je zmysel života?“ – a to, ako na ňu človek odpovie.

V ZSSR bola oficiálna odpoveď jasná: zmyslom života bolo slúžiť – slúžiť štátu, komunistickej strane a svetlej budúcnosti, ktorá nás čakala. Motto sovietskych pionierov znelo „Verejné nad osobným“. Nám deťom neustále uvádzali tie isté príklady pionierskych hrdinov, ktorí „obetovali svoje životy za vlasť“. Zomrieť vo vojne – to bol najvyšší ideál, skutočný zmysel života.

Ale ešte skôr, ako som sa stal pionierom, dozvedel som sa, že existuje aj iný svet, kde najvyššou hodnotou je samotný ľudský život. V tom svete nebol človek povinný

služiť svojej vláde (ani svojej vlasti, ani svojmu národu). Štát tam existoval pre jednotlivca, nie naopak.

„Keby každý človek na svojom malom kúsku zeme urobil všetko, čo dokáže, aká krásna by bola naša Zem.“ – tento citát od Čechova bol pri mojom nástupe do prvej triedy vytlačený v každom sovietskom školskom diári. Nebol som si istý, ako presne to Čechov myslí, mal som však pocit, že táto myšlienka jasne protirečí predstave o povinnosti, službe a sebaobetovaní.

Už ako školáka ma fascinovali rôzne zmysly života, ktoré ľudstvo v priebehu dejín vymyslelo. Kresťanská cirkev napríklad celé stáročia učila, že zmysel života spočíva v príprave na smrť – pretože tento život nemal čo dobré ponúknuť a všetky zaujímavé veci človeka čakali až v tom posmrtnom.

Je to pomerne bežný vzorec, ktorý sa po celé stáročia objavoval v mnohých krajinách: žiť preto, aby sme jedného dňa za niečo zomreli. Menil sa len predmet oddanosti – či už to bola viera, vodca, alebo vlasť.

Počas osvietenstva prišlo ľudstvo s iným zmyslom života: žiť pre život samotný. Thomas Jefferson to dokonca aj zhrnul do hesla „život, sloboda a snaha o dosiahnutie šťastia“.

Počas dospievania ma vážne trápila takáto otázka: o čo by sa človek mal naozaj usilovať – o šťastie alebo o smrť?

Mal som pocit, že v tom čase je celý Sovietsky zväz opojený tou istou otázkou. Po sedemdesiatich rokoch života pre smrť sovietska spoločnosť zrazu zistila, že môže existovať aj niečo iné. A to vyvolalo psychologickú revolúciu. Pocit povinnosti bol zabudnutý – ľudia chceli žiť pre prítomnosť, užívať si okamih, zažívať šťastie.

V detstve sa tie najťažšie otázky kladú azda najľahšie. A tak som sa opýtal sám seba: *je vôbec správne žiť pre šťastie?*

„Život je nám daný len raz a treba ho žiť tak, aby nás pre premárnené roky netrápili mučivé otázky“ – tento citát si zapamätal každý sovietsky školák. Jeho autor Nikolaj Ostrovskij sa počas ruskej občianskej vojny ako štrnásťročný chlapec prihlásil na front, v šestnástich utrpel ťažké zranenie, v osemnástich ochrnul a ako tridsaťdvaročný zomrel. Jeho román *Ako sa kalila ocel'* bol pre všetky sovietske deti povinným čítaním – a po roku 1991 sa naň zas rýchlo zabudlo.

Bolo hľadanie šťastia nemorálne? Predstavoval by taký život len „premárnené roky“? Túto otázku som si kládol neustále.

Túto knihu som napísal, aby som si sám pre seba objasnil príbeh o tom, ako sa rozpadol Sovietsky zväz – aby som sa uistil, že sa to všetko naozaj stalo a že to nebolo len niečo, čo som si v detstve vymyslel. Aby som pochopil, prečo hodnoty, ktoré vtedy zvíťazili, teraz prehrávajú.

Napísanie tejto knihy mi trvalo šesť rokov – teda presne toľko, koľko trvala aj perestrojka. Kým sa Sovietsky zväz rozpadal, ja sám som dospieval. Kvôli tejto knihe som absolvoval niekoľko stoviek rozhovorov s ľuďmi z úplne odlišných generácií.

Chcel som sa tiež uistiť o niečom inom: že mnohé mýty, ktorým ľudia dnes veria – či už sú to Rusi, Ukrajinci, Európania, Američania, alebo Číňania –, neexistujú od počiatku vekov. Väčšina z nich sa dnes síce zdá večná a neotrasiteľná, zrodila sa však len pred niekoľkými desaťročiami.

Počas písania tejto knihy sa svet opäť zmenil. Zmenila sa samotná história rozpadu Sovietskeho zväzu: víťazi a porazení si vymenili miesta. Z dnešného pohľadu to vyzerať, že víťazmi predsa len neboli demokrati a že Gorbačov nedokázal zabrániť krvavej občianskej vojne; zdá sa, že tými skutočnými víťazmi boli ruskí konzervatívci.

Dnes sa však nezmenilo len samotné Rusko alebo bývalé sovietske republiky – zmenil sa celý svet. Ešte nedávno sa zdalo, že studená vojna sa skončila. A predsa sa s ňou ľudstvo nedokázalo rozlúčiť. Nikdy sme naozaj neverili, že je po všetkom. Ukázalo sa, že život v tieni studenej vojny je omnoho ľahší.

Táto kniha však nie je o politike. Je o ľuďoch – o zlo-
duchoch a obetiach, hrdinoch a byrokratoch, básnikoch
a vojakoch. Je o psychológii ľudí, ktorí zažívajú zlomo-
vé body v dejinách – o tých, ktorí veria v život pre smrť,
a o tých, ktorí žijú pre šťastie. O tých, ktorí si myslia, že
svet je rozdelený na dve strany, na svetlo a tmu/temnotu.

Prvá kapitola:

Nenaplnení hrdinovia

Môj otec sa narodil v rovnaký deň ako Putin a aj v rovnakom meste – v Leningrade. Rovnako ako on sa prihlásil do džudistického oddielu. Možno bol typickým tínedžerom svojej doby.

Nikdy mi však o svojom detstve nerozprával. A myslím, že aj rozumiem prečo. Mnohí jeho príbuzní zahynuli počas obliehania Leningradu – napríklad všetci súrodenci jeho otca, môjho dedka. Čo sa v Leningrade stalo po skončení vojny? Ako sa ľudia cítili, keď konečne nastal mier? O tom sa v knihách nepíše. Ale mám pocit, že pili. Veľa. V Sovietskom zväze predstavovalo pitie spôsob, ako utopiť akúkoľvek bolesť, ktorá trhá dušu – a v Leningrade to bolo obzvlášť citelné.

V detstve bol môj otec často chorý – trpel reumatizmom. V škole však vynikal a jedného dňa ho učiteľka matematiky vzala k sebe domov. Môžem len hádať, čo asi v tom čase robili jeho rodičia, moji starí rodičia. Môj otec však celé dni trávil riešením matematických úloh. A aj naďalej chodil do svojho džudistického oddielu, kde nakoniec získal titul majstra športu.

Na strednej škole vyhral najskôr mestskú a potom aj celozväzovú matematickú olympiádu. Jeho učiteľka Eleonora Emilevna bola naňho veľmi pyšná. Hovorila, že má pred sebou skvelú budúcnosť vo vede. Potom jedného dňa prišli do školy náborári z bezpečnostných služieb. Otcovi povedali, že by sa

mohol stať kryptografom – so zárukou, že ho bez prijímačiek vezmú na Vyššiu školu KGB. Možno povedali „ako Alan Turing“, ale, samozrejme, to meno nikto z nich nikdy nepočul.

Táto dilema ho trápila: na jednej strane totiž sníval o tom, že sa stane veľkým vedcom, no na strane druhej sa mu ponúkala ľahká cesta a istá budúcnosť bez ďalšieho úsilia. Napokon si vybral jednoduchšiu možnosť. Žiadna námaha, žiadna príprava na prijímacie skúšky na univerzitu.

Neviem, ako reagovala Eleonora Emilevna. Nikdy mi to nepovedal.

ODPOČÍTAVANIE

Dvanásteho apríla 1961 sa začalo v Sovietskom zväze odpočítavanie: „Desať, deväť, osem, sedem...“ V ten deň sa z kazachstanských stepí vydal do vesmíru prvý človek v dejinách – sovietsky kozmonaut Jurij Gagarin.

Takisto sa však začína aj ďalšie odpočítavanie – do rozpadu Sovietskeho zväzu zostáva už len tridsať rokov. Kto by si bol dokázal predstaviť, že tieto dva momenty – vrchol najväčšieho úspechu sovietskej ríše a jej zrútenie – od seba delia len tri desaťročia? Obe udalosti sa odohrali v priebehu jedného ľudského života.

Gagarin má dvadsaťsedem rokov. Na obežnej dráhe strávi menej ako dve hodiny. Sovietske úrady o lete neinformujú, kým bezpečne nepristane späť na Zemi.

Po návrate odvezú Gagarina do veliteľského centra na najbližšej leteckej základni, kde niekoľko hodín – oveľa dlhšie, ako strávil vo vesmíre – čaká na príležitosť porozprávať sa so sovietskym vodcom Nikitom Chruščovom. Na Červenom námestí v Moskve medzitým vypuknú spontánne a veľkolepé oslavy. Dav sa odmieta rozísť a každého muža menom Jurij zdvihne do výšky a oslavuje ho, akoby bol hrdinom.

Pre mnohé postavy v tejto knihe – a pre milióny sovietskych občanov – sa prvý let človeka do vesmíru stane jednou z najjasnejších a najšťastnejších spomienok v živote. „Ach, ako sme sa len radovali!“ spomína neskôr Raisa Gorbáčovová. V tom čase má dvadsaťdeväť rokov, žije v Stavropole a pracuje na svojej dizertačnej práci.

„To, čo sa dialo v moskovských uliciach... Neorganizované more ľudí, akoby to bol prvý deň víťazstva v roku 1945, stálo vzpriamene, hrdo a veľkolepo,“ napísal básnik Jevgenij

Jevtušenko, ktorý mal v tom čase dvadsaťsedem rokov. Pre mnohých obyvateľov Sovietskeho zväzu je to druhý skutočne radostný deň v ich živote – po dni, keď sa skončila vojna.

Keď sa o tom, že Rusi vyslali človeka do vesmíru, dozvie Alan Shepard, ktorý mal pôvodne sám byť prvým človekom vo vesmíre, vloží si hlavu do dlaní. Na let bol pripravený už pred tromi týždňami, hlavný inžinier Wernher von Braun však trval na tom, aby jeho letu predchádzalo vyslanie bezpilotnej lode.

„Obyvatelia Spojených štátov prežívajú spolu s obyvateľmi Sovietskeho zväzu radosť z bezpečného letu astronauta pri prvom výlete človeka do vesmíru,“ hovorí prezident John F. Kennedy. Od jeho inaugurácie – počas ktorej vyslovil svoju slávnú vetu: „Nepýtajte sa, čo môže vaša krajina urobiť pre vás, ale čo vy môžete urobiť pre svoju krajinu“ – uplynulo len niekoľko mesiacov a túto vetu by s istotou mohol vysloviť ktorýkoľvek sovietsky vodca.

V skutočnosti však nie sú v Sovietskom zväze všetci šťastní. Alexander Solženicyn má štyridsaťdva rokov a pracuje ako učiteľ fyziky a astronómie na škole č. 2 v Riazani. Odpykal si trest v gulagu, prepustili ho na slobodu, dočkal sa rehabilitácie a napísal niekoľko príbehov, o ktorých vie, že ich nikdy nebude môcť publikovať. Na let do vesmíru nie je ani zďaleka hrdý, považuje ho za „bezvýznamné kozmické chvastanie uprostred domácej skazy a chudoby“.

Dvadsaťsedemročný Gagarin je azda prvým hrdinom novej generácie. Je symbolom nového života v mieri.

Keď Gagarin letí do vesmíru, Michail Gorbačov má tridsať rokov. Je vedúcim komunistickej mládežníckej organizácie vo svojom rodnom meste Stavropol, ktoré sa nachádza v južnom Rusku. V ten deň vedie oslavné zhromaždenie. Je ženatý a má štvorročnú dcéru.

Andrej Sacharov má tridsaťdeväť rokov, je už vynálezcom sovietskej vodíkovej bomby a zvoleným akademikom. Dokonca môže verejne vystúpiť aj proti sovietskemu vodcovi Nikitovi Chruščovovi a protestovať proti pretekom v zbrojení a konfrontácii so Spojenými štátmi.

No a napokon: osemročný Vladimir Putin chodí do školy a večer sa bije s grázlami vo svojej problémovej štvrti.

DIEVČA V KABÁTE

Dvadsaťdeväťročná Raisa Gorbačovová sa o Gagarinovom lete do vesmíru dozvie v práci – vyučuje filozofiu na Stavropolskom poľnohospodárskom inštitúte. Po práci sa ponáhľa vyzdvihnúť zo škôlky svoju štvorročnú dcéru a je taká šťastná, akoby v ten deň letela do vesmíru ona sama. V detstve Raisa snívala o tom, že sa stane námornou kapitánkou, výskumníčkou. Dni trávila – rovnako ako postavy z jej obľúbenej knihy *Ostrov pokladov* od Roberta Louisa Steven-sona – hľadaním pokladu a bola presvedčená, že ho nájde.

Raisa Titarenková sa narodila na Sibíri v rodine politicky prenasledovaných Ukrajincov. Jej dedko roľník bol obvinený z trockizmu – potom zmizol a nikto ho už nikdy nevidel. Jej babička podľa Raisy zomrela „od smútku a hladu“. Nikto z rodiny sa nikdy nedozvedel, kto to ten Trockij bol, ani akého zločinu sa dopustil jej dedko, ale všetok ich majetok bol skonfiškovaný.

Raisa bola vždy presvedčená, že ak chce pomôcť rodine, musí vynikať v škole. Zmaturovala so zlatou medailou, vďaka čomu sa mohla bez prijímačiek dostať na ktorúkoľvek sovietsku univerzitu. Ako sedemnásťročná sa rozhodla odísť do Moskvy a študovať na Filozofickej fakulte Moskovskej štátnej univerzity.

Pochádzala z veľmi chudobnej rodiny. Až po skončení školy jej otec mohol prvýkrát kúpiť kabát – v tom čase bolo oblečenie v ZSSR vzácnym tovarom. Raisa odišla do Moskvy plná absolútnej radosti – prvýkrát v živote cestovala vlakom, smerovala do hlavného mesta, s kabátom a s filozofickou fakultou pred sebou.

V Moskve bývala Raisa na internáte, kde sa delila o izbu s deviatimi ďalšími dievčatami. Často ich navštevovali chlapci: jej spolubývajúcim dvorili ich spolužiaci Merab Mamardašvili a Jurij Levada. Mamardašvili sa o niekoľko desaťročí stane renomovaným filozofom a Levada sa zas preslávi ako zakladateľ ruskej sociológie. V tom čase to však nikto z týchto študentov nemohol predvídať – rovnako ako nevedeli, čím v budúcnosti bude Raisa Titarenková.

Raisa čoskoro upútala pozornosť dvadsaťročného študenta práva Michaila Gorbačova – medzi priateľmi známeho ako „Míša s vyznamenaním“. Doma v Stavropolskej oblasti Gorbačov ešte počas štúdia pracoval ako kombajnista. V povojnovom Sovietskom zväze to bolo bežné – mnohí muži boli na frontoch druhej svetovej vojny zmrzačení alebo zahynuli, takže v povojnových rokoch často vykonávali všetky druhy prác ženy a deti. Za svoju tvrdú prácu dostal dospievajúci Míša štátne vyznamenanie – Rad Červenej zástavy práce. Práve vďaka tomuto vyznamenaníu a striebornej medaile zo školy sa dostal na univerzitu.

CHLAPEC A BOMBA

V deň, keď prvý človek vyletí do vesmíru, má Andrej Sacharov tridsaťdeväť rokov. Je starší ako Gagarin. Napriek tomu vyzerá oveľa mladšie – ako chudý mladík v okuliariach, ktorého by sme dnes nazvali biffošom.

Je zázračným dieťaťom fyziky. Ako dvadsaťosemročný vynášiel vodíkovú bombu – takmer súčasne s Američanmi Stanislawom Ulamom a Edwardom Tellerom, ale nezávisle od nich. Vo veku tridsiatich dvoch rokov bol Sacharov zvolený za akademika. Okamžite sa stal pýchou sovietskej vedy, miláčikom vlády, najlepšie plateným mladým vedcom v krajine a častým hosťom v Kremli. Ďalší dôvod, prečo ho úrady zbožňujú, spočíva v tom, že je Rus, zatiaľ čo väčšina hviezdnych sovietskych fyzikov je židovského pôvodu.

Sacharov je do svojej práce ponorený až do takej miery, že zatiaľ nerozmýšľa nad tým, koľko životov si jeho výtvor môže vyžiadať.

V júli 1961 Sacharova opäť pozvú do Kremľa na stretnutie vedcov s najvyšším predstaviteľom sovietskej vlády Nikitom Chruščovom. Počas tohto stretnutia šesťdesiatšedemročný sovietsky vodca spomenie, že sa rozhodol obnoviť testy jadrových zbraní, ku ktorých pozastaveniu došlo pred tromi rokmi. Sacharov je prekvapený a dokonca aj píše Chruščovovi list, v ktorom svoje pochybnosti vyjadruje – je presvedčený, že vzťahy s novým americkým prezidentom Johnom F. Kennedym sa zlepšujú; po Gagarinovom štarte svet už rešpektuje vedecké schopnosti Sovietskeho zväzu a ďalšie jadrové testy sa zdajú zbytočné.

Chruščov si list prečíta a rozzúri sa. Zodvihne pohár – namiesto prípitku však spustí rozhnevanú tirádu namierenú proti mladému Sacharovovi.

„Politiku nechajte na nás; vy len vyrábajte svoje bomby a my sa do toho nebudeme miešať – dokonca vám aj pomôžeme. Musíme viesť politiku z pozície sily. Žiadny iný postup neprichádza do úvahy; naši nepriatelia žiadnemu inému jazyku nerozumejú. Pomohli sme zvoliť Kennedyho.

Dalo by sa povedať, že sme ho vlani dostali do úradu. Potom som sa s Kennedym stretol vo Viedni. To stretnutie mohlo byť zlomovým bodom. Ale čo povedal Kennedy? „Nekladte na mňa príliš veľa požiadaviek; nestavajte ma do zraniteľnej pozície. Ak urobím príliš veľa ústupkov, zvrhnú ma!“ To je teda frajer! Načo ho, dočerta, potrebujeme? Prečo strácať čas rozhovormi s ním? Sacharov, nesnažte sa nám politikom diktovať, čo máme robiť!“

V miestnosti zavládne ticho. Sacharov sa neodváža opovovať.

O niekoľko mesiacov sa ZSSR a Spojené štáty ešte viac priblížia k vojne. Na Chruščovov príkaz sa buduje Berlínsky múr a v blízkosti severného pólu zas Sovietsky zväz otestuje Car-bombu – najsilnejšiu nálož v dejinách ľudstva.

Fyzik Sacharov na toto pokarhanie zabudne a s nadšením pokračuje vo svojom výskume. Začne sa obávať, že v prípade jadrovej vojny by bombardér nesúci túto bombu nedoletel až do Spojených štátov. Navrhuje teda alternatívu: obrovská jadrová nálož bude k pobrežiu USA dopravená pomocou ponorky. V tomto scenári by pobrežné mestá zmietla obrovská vlna cunami.

Sacharov sa o svoj nápad podelí s profesionálnym vojakom a veteránom druhej svetovej vojny, kontraadmirálom Piotrom Fominom. Ten je z tejto „kanibalistickej myšlienky“ zdesený a odpovedá, že námorní dôstojníci sú zvyknutí s ozbrojenými nepriateľmi bojovať v otvorenom boji a už len samotné pomyslenie na masové vraždenie sa mu hnusí. Sacharov sa zahanbí. O tomto projekte už nikdy s nikým neprehovori.